

Att lära välja

— Högre utbildning och framtidsvägar

Goran Puaca

Akademin för vård, arbetsliv och välfärd

Högskolan i Borås

UNIVERSITY OF BORÅS
SCIENCE FOR THE PROFESSIONS

Innehåll

- Hur unga formar framtidsvägar
- Skilda valstrategier
- Utbildningsmiljöns betydelse för att stärka studenters självbild

Bakgrund

- Trend mot att högre utbildning uppmuntrar ekonomisk nytta
- Kunskap blir i allt ökad utsträckning en vara
- Undvika utbildningsvägar som inte ses som samhällsekonomiskt produktiva
- Ökat individuellt ekonomiskt ansvar för studenter av att kunna *rangordna* betydelsen av olika utbildningar i relation till lön och möjliga yrken

Men vilka sociala risker finns det med att uppmuntra studenter till att bli utbildningskonsumenter?

ungas viljeuttryck

- unga förhandlar och omförhandlar nyttan med utbildning utifrån skilda tolkningar av utbildningens meritvärde
- utbildningsvägar och övergång till arbetsmarknaden skiljer sig mellan ungdomar utifrån bakgrundsfaktorer som kön, etnisk bakgrund och socioekonomisk status
- ungas tolkningar av möjligheter eller begränsningar i samhället korrelerar till sociala, kulturella och ekonomiska resurser i hem- och uppväxtmiljö

Att skapa en utbildnings- och yrkesidentitet

Viktiga processer i spel:

- Motiv till utbildning kom att spegla tidigare erfarenheter som studenter var bärare av
- Förhandlingar inom utbildningsmiljön bidrog till hur möjliga yrkes- och framtidsvägar kunde projiceras
- Studenters val av utbildning är en påtagligt reflexiv process, men samtidig strukturellt betingad
- Ger upphov till det vi benämner som "strategiska" och "semi-strategiska" valstrategier

Källa: Beach, D. & Puaca, G. (2014). Changing higher education by converging policy-packages: Education choices and student identities. *European Journal of Higher Education*, 4(1), 67-79.

Skilda valstrategier - studentgrupper i högre utbildning

Semi-strategiska val

En fråga om osäkerhet kring vad utbildningen handlade om och vad den skulle leda till

Motiv till att söka utbildningen:

- ett alternativ bland andra yrkesinriktade utbildningsprogram
- val av utbildningsväg relaterar till kopplingar till orten, familjeförhållanden eller partners

Uttryck av semi-strategiska valmotiv

“För mig var det jättebra att jag kom in i [Staden] eftersom jag bor här, jag har tre barn som jag måste hämta och lämna på skolan och dagis, och, så, jag skulle inte klara mig att åka till [Storstaden] eller någon annanstans, pendla varje dag fram och tillbaka, för, jag läser här, men samtidigt när jag kommer hem så har jag mycket annat, att tänka på, barnens läxor, och deras, de tränar och de håller på med kompisar och så, jag skulle inte klara om jag hade läst någon annanstans, så det är bra och nära, 10 minuter till skolan“

”I min ålder behöver jag tänka på kontakter för framtida jobb, jag tyckte [Staden] kändes tryggast, det kändes närmast för mig eller så, sen även under tiden som jag studerar här, kommer man säkert, komma ut, och skaffa kontakter till framtida arbeten och sånt också, och då är det ju bättre ifall man har tänkt att man ska fortsätta att bo kvar här... på det sättet tyckte väl jag det kändes bäst med att vara kvar här”

Strategiska val

- Motiv för utbildning nära relaterat till utbildningars sociala status
- Utbildning sågs som en nödvändighet för att få privilegierade och elitorienterade ställningar på arbetsmarkanden
- Lärosätens "rykte" stor betydelse för utbildningsval

"Det är i familjen ... jag har alltid velat bli läkare ... Jag har aldrig riktigt tänkt på att studera något annat ... Andra som jag vet studerar också medicin här (och) jag vet att jag kommer att få ett jobb efter min examen ... med bra status och en god inkomst ... att det är en lång utbildning är inte ett ekonomiskt problem ... att ta ett stort lån, det kommer att ha lönat sig i alla fall tror jag ... "

Båda semi-strategiska och strategiska studentgrupper relaterade sina val till redan existerande betydelse i livserfarenheter, varifrån de sedan utvecklade och projicerade visioner av vad utbildningens ändamål innebar för dem

Kulturella resurser viktiga för att "lära välja"

- Både de strategiska och semi-strategiska studentgrupperna kan ses som ett resultat av socialt influerat framåttänkande (att bli något i samhället)
- Inga studenter gav uttryck för att studievallet enbart var en fråga om ekonomiskt gynnsamma val
- Avgörande skillnaden låg i vad de urskiljde att utbildning var för slags resurs inför framtiden...

En enkätstudie av studenters motiv och förväntningar av utbildning och framtida arbete (personal och arbetslivsprogram) på sju svenska lärosäten (n=322)

- anställningsbarhet och hög lön är organiskt länkade till andra aspekter av människors ambitioner
- personlig utveckling och möjlighet att påverka arbetslivet
- trygghet, "fast jobb"
- "göra skillnad"
- studenters tidigare erfarenheter centrala för att tillskriva utbildningen ett värde

Källa: Puaca, G., Theandersson, C., & Carlén, M. (2017). Resisting consumerist rationalities in higher vocational education. *The Journal for Critical Education Policy Studies*, 15(1).

Högre utbildning som förändringskraft?

- Utbildningar som ensidigt tillgodoser arbetslivets krav bidrar inte till att studenterna kan förvänta sig eller efterfråga något annat
- Högre utbildningen har en påtaglig möjlighet att påverka ungas syn på sig själva och deras syn på framtiden
- utbildningar kan stärka studenternas tro på sig själva och sin förmåga och väcka frågor om hur de ska förhålla sig till sin omvärld
- Studenterna ses då som en positiv förändringskraft. Det väcker naturligtvis också pedagogiska frågor om lärande

Källa: Carlén, M. & Puaca, G. (2017). Vem bestämmer spelplanen?: Striden om högre Utbildning. In M. Agnafors, (ed), *Universitet AB: Om kommodifiering, marknad och akademi*. Göteborg: Daidalos

UNIVERSITY OF BORÅS
SCIENCE FOR THE PROFESSIONS

Sammanfattningsvis

- Unga har svårt att skapa översikt över möjliga utbildningar/yrken
- Stöd i utbildningsmiljön viktigt för att i praktiken skapa framtidsvägar
- Ökad press på unga att tidigt välja anställningsbara utbildningar kan öka skillnader mellan olika samhällsgrupper

Tack!

Kontakt: Goran.Puaca@hb.se

Källor:

Carlén, M. & Puaca, G. (2017). Vem bestämmer spelplanen?: Striden om högre Utbildning. In M. Agnafors, (ed), *Universitet AB: Om kommodifiering, marknad och akademi*. Göteborg: Daidalos

Beach, D. & Puaca, G. (2014). Changing higher education by converging policy-packages: Education choices and student identities. *European Journal of Higher Education* 2014 (4)1, 67-79

Puaca, G., Theandersson, C., & Carlén, M. (2017). Resisting consumerist rationalities in higher vocational education. *The Journal for Critical Education Policy Studies*, 15(1).

UNIVERSITY OF BORÅS
SCIENCE FOR THE PROFESSIONS